

Михайло Іванович Сікорський (1950-1991 рр.) в сучасних історичних студіях

Розглядається низка праць, присвячених науково-дослідній діяльності видатного творця музейної справи, Героя України, генерального директора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Михайла Івановича Сікорського.

Ключові слова: М.І. Сікорський, музей, історико-культурна спадщина.

Об'єктивні дослідження з історії України в її антропологічному вимірі неможливі без вивчення життя та діяльності відомих учених – істориків, краєзнавців, фахівців музейної справи, які формували великий матеріальний і теоретичний пласт для прийдешніх поколінь. Поступове відродження краєзнавства відкрило необмежені можливості для дослідження історії українського музеєзнавства, забутих митців цієї справи, висвітлення їх здобутків, про що свідчать численні наукові праці та документальні публікації. У запропонованому огляді робиться спроба охарактеризувати низку праць, присвячених найважливішим етапам життя та науково-дослідній діяльності відомого музеєзнавця, Героя України, генерального директора Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» Михайла Івановича Сікорського.

Відомо, що на початку 1950-х років в Україні існувало 137 музеїв. Варто зазначити, що наприкінці 1940 – початку 1950-х років було створено низку нових історичних, краєзнавчих, художніх, літературно-меморіальних музеїв, зокрема, музей Ю.А. Федьковича у Чернівцях (1945 р.), музей І.Я. Франка в Нагуєвичих (1946 р.), музей-садиба Лесі Українки в Колодяжному на Волині (1949 р.), музей І.П. Котляревського в Полтаві (1952 р.), закарпатська картинна галерея в Ужгороді (1948 р.), державний музей Українського декоративного мистецтва у Києві (1954 р.) [1]. Посилена робота над створенням та вдосконаленням музеїв по Україні була пов'язана зі святкуванням 300-річчя ««возз'єднання» України з Росією». Вкрай важливе місце в святкуванні цієї дати відводилося місту Переяславу-Хмельницькому, яке мало стати центром урочистостей. Адже саме в цьому місті відбулося козацьке зібрання на чолі з гетьманом Богданом Хмельниць-

ким, 8(18) січня 1654 р., яке стало трактуватися в радянській історіографії як Переяславська рада, яка проголосила «возз'єднання» України й Росії. Відтворенню цілісної історії цієї вкрай заідеологізованої події мав сприяти місцевий музей, показова база якого на той час була слабкою внаслідок розграбування та нищення у роки Другої світової війни.

Історіографію з досліджуваної теми можна умовно поділити на два періоди: перший – (1950-1991 рр.), який охоплює творчу працю М.І. Сікорського за радянської доби; другий – 1991 р. і до наших днів.

Характеризуючи історіографічний доробок першого періоду (1950-1991 рр.), варто відзначити, що в ньому простежується фрагментарність та епізодичність, адже цими роками не дається жодних ґрунтовних наукових праць, які б довершено характеризували чи вивчали б життя та діяльність М.І. Сікорського, лише невелика кількість узагальнюючих праць, у яких розкривалася коротка історія створення того чи іншого музею. На кінець 1960-х років М.І. Сікорський фрагментарно згадується на сторінках місцевої преси, а пізніше й в інших засобах масової інформації.

У 1969 році в журналі «Наука і суспільство» з'явилася праця про творчу діяльність М.І. Сікорського, створений ним музей-скансен [2]. В 1970 році про музей-скансен заговорили й на сторінках журналів «Пам'ятки України» №4 [3] та «Соціалістична культура» №11 [4]. У даних публікаціях автори характеризують велич та красу історичних пам'яток української дерев'яної архітектури, що пододала багато труднощів на шляху свого розвитку. Про знаменитий музей-скансен йдеться й в журналі «Наука й релігія» № 6 за 1977 рік [5]. Автором подається узагальнена характеристика самих музеїв під

відкритим небом, експозиція яких виставляється поза приміщеннями. У статті широким описом подана велич та краса музейних споруд та пам'яток Переяславського скансену, коротко охарактеризована особистість М.І. Сікорського не тільки як ученого-музеєзнавця, а й як талановиту та обдаровану особистість. Стаття Л. Сіробаби «...І ожила історія» вийшла в 1978 році в журналі «Соціалістична культура» №12 [6]. В ній методом діалогу йдеться про пошукову діяльність директора музеїв міста вустами самого М.І. Сікорського. Зокрема, вміщено перші відгуки про директора М.І. Сікорського його підлеглими. З-поміж інших джерел, у яких згадується про життя та діяльність М.І. Сікорського, потрібно виокремити публікації написані заслуженим журналістом, членом Національної спілки письменників України М.Г. Махінчуком. Упродовж 1985-1988 років науковець надрукував 7 статей у різних номерах журналу «Соціалістична культура»: «В саду пісень» [7], «Дума про хліб» [8], «Чолом Вам» [9], «Гомонять зорі» [10], «Вінок пам'яті – Кобзареві» [11], «Гетьманська булава» [12], «Сивінь минувшини, ясіння майбуття» [13], у яких розповів цікаві сторінки з життя і діяльності музеєзнавця в періоди 1954-1988 рр. та про музеї міста. У 1989 році побачила світ документальна повість М.Г. Махінчука М.Г. «Переяславський скарб» [14], яку він присвятив невтомній подвижницькій праці на ниві української культури фундатора переяславських музеїв Михайлу Івановичу Сікорському та його колегам по роботі.

У часи незалежності України виходять у світ доповнені та перероблені праці М. Махінчука «Обереги нашої пам'яті» [15], «Переяславський скарб» та нова книга «Мереживо мінливого часу» [16]. В основу останньої покладено нововиявлені матеріали про вченого, детальна інформація про життя та діяльність музеєзнавця, унікальні фотоматеріали з родинного архіву племінниці вченого, Валентини Іванівни Сікорської. Слід відзначити, що в 2010 році в Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті була захищена магістерська робота на тему: «Наукова та громадсько-культурна діяльність Михайла Івановича Сікорського» [17]. Згодом з'явилися публікації про директора М.І. Сікорського, в яких міститься історико-культурна оцінка його творчого доробку: «Найдорожча в місті людина» [18], «Він має в серці те, що не вми-

рає» [19], «Високе небо вічності Михайла Сікорського» [20], «Невтомний шукач музейних скарбів...» [21], «Хай освятиться його ім'я» [22], «Усе розпочалося з Переяслава» [23], «НІЕЗ «Переяслав» повинен носити ім'я Михайла Сікорського» [24], «Неміліючі духовні джерела Михайла Сікорського» [25], «Михаил Сикорский. Охраняя память Вселенной» [26], «Мастер музейев» [27]. У згаданих публікаціях, авторами охарактеризовано М.І. Сікорського як будівничого, що перекинув міст з минулого в майбутнє, чим дав поштовх у розв'язання важливих теоретичних і практичних проблем музейного будівництва, дозволив вважати себе видатним теоретиком українського музеєзнавства. У 2008 році друзі, однодумці, колеги, працівники НІЕЗ «Переяслав» підготували книгу «Музеї – моє життя. Мій заповіт – мої музеї: Герой України «Михайло Сікорський: до 85-річчя М. Сікорського» [28].

Вивчення й аналіз напрацьованих надбань вченого, що збереглися до нашого часу, засвідчили значущість і знаковість його постаті для становлення музейної справи в Україні. Цікаві матеріали в книгах, журналах, газетні публікації та ряд книг в авторстві самого директора М.І. Сікорського, вказані в них факти, джерела дають змогу краще зорієнтуватися у музейній справі, є «відправною точкою» для прийдешнього покоління музейників. У своїй науковій праці А.Ю. Закружецька, проводячи «Інвентаризацію пам'яток міста Переяслава-Хмельницького», неодноразово використовує науковий внесок М.І. Сікорського [29], також роботи М.І. Сікорського та його однодумців використано й в статті «Археологічні дослідження Переяслава в ХХ столітті (слідами М.О. Максимовича)» науковцями О. Колибенком та О. Колибенко [30].

На основі нововиявлених архівних матеріалів про краєзнавство та музейну справу науково-методичною радою Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», у 2007 р. надруковано перший випуск збірника наукових статей «PEREYASLAVICA» [31], у підготовці якого брав участь М. Сікорський.

З 2012 року у Переяславі-Хмельницькому започатковано Всеукраїнський історико-культурологічний форум «Сікорські читання», метою якого є вшанування пам'яті подвижника музейної справи, Героя України Михайла Івановича Сікорського, сприяння розвитку

творчих ініціатив у сферах історичної науки, культури та мистецтва. Форум заснували Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди і громадська культурно-просвітницька організація «Переяславський скарб», співorganizатори – Національна спілка краєзнавців України і Національний історико-етнографічний заповідник (НІЕЗ) «Переяслав». Активну участь у даних заходах беруть викладачі та студенти, вчені, громадські діячі, письменники, працівники культури й освіти, журналісти. Серед інформаційних партнерів форуму – ВБФ «Журналістська ініціатива» та Співдружність інформаційних видань України.

Національним історико-етнографічним заповідником «Переяслав» видано колективну монографію, присвячену 90-річчю з дня народження М.І. Сікорського, в якій представлено значний дослідницький матеріал колективу науковців Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», що всебічно висвітлює внесок Михайла Івановича Сікорського в розвиток вітчизняної культури, пам'яткоохоронної справи, музейництва. У книзі зроблено екскурс у раннє дитинство Михайла Івановича, подано спогади колег, друзів, громадських діячів, проаналізовано науковий доробок М.І. Сікорського, внесок у створення музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Дане видання ілюстроване, містить унікальні матеріали (світлина, документи, листи, вітальні телеграми) із особистого архіву

М.І. Сікорського, фондів Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», архівних установ м. Переяслава-Хмельницького, особистих архівів колег, друзів. Видання є результатом багаторічної праці з пошуку давніх виглядів міста та певним кроком до відтворення забутого обличчя молодого М.І. Сікорського. Це найповніше, хоча й незавершене зібрання зображень із давньолітніх фотографій міста, а також фотографій відомого музеєзнавця М.І. Сікорського [32]. В науковому журналі «Краєзнавство», до 90-річчя з дня народження музейника Михайла Сікорського, науковцями опубліковано низку статей, присвячених пам'яткоохоронній діяльності М.І. Сікорському, його внеску в історію краю [33].

Аналіз опублікованої і неопублікованої документальної спадщини про М.І. Сікорського, наукових і науково публіцистичних, бібліографічних видань про видатного організатора музейної справи на Переяславщині засвідчує помітне зростання наукового інтересу дослідників та творців музейної справи в Україні, започаткування синергетичного підходу до цієї проблеми в площині «людина-суспільство».

Багатомірний підхід до вивчення наукової біографії М.І. Сікорського, його організаційний, просвітницький внесок у розвиток музейної справи потребують подальшого наукового осмислення та прикладного втілення у сфері культури, освіти, виховання на теренах незалежної Української держави.

Джерела та література

1. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Музеєзнавство: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
2. Розум І. Про мудрість і красу: [Перший на Україні музей просто неба] // Наука і сус-во, – 1969. – №1. – С. 30.
3. Колесник С. Переяслав-Хмельницький: [Музей нар. архіт. та побуту] // Пам'ятники України. – 1970. – №4. – С. 23-25.
4. Кебкал Г.В. В науку нащадкам: [Музей нар. архіт. та побуту в Переяславі-Хмельницькому] // Соц. культура. – 1970. – №11. – С. 18-19.
5. Война В. Музей под открытым небом // Наука и религия. – 1977. – №6. – С. 29-35.
6. Сіробаба Л.І. І ожила історія [Про дир. етногр. музею М.І. Сікорського] // Соц. культура. – 1978. – №12. – С. 25-27.
7. Махінчук М. В саду пісень // Соц. культура. – 1985. – №12. – С. 32-34.
8. Махінчук М. Дума про хліб // Соц. культура. – 1986. – №2. – С. 26-28.
9. Переяславські музеї просто неба. Науково-виробнича фірма «Світа». – 2000. – 52 с.
10. Махінчук М. Про що гомонять зорі // Соц. культура. – 1986. – №4. – С. 22-24.
11. Махінчук М. Вінок пам'яті – Кобзареві // Соц. культура. – 1986. – №3. – С. 30-33.
12. Махінчук М. Гетьманська булава: [Цілеспрямованість та мужність дир. Переяслав-Хмельниц. іст. музею Сікорського М., який зумів розшукати і одержати в музей булаву Б. Хмельницького] // Соц. культура. – 1988. – №1. – С. 22-23.

13. Махінчук М. Сивінь минувшини, ясіння майбуття: [Про дир. Переяслав-Хмельн. держ. іст.-культ. Заповідника М.І. Сікорського] // Соц. Культура. – 1984. – №6. – С. 29-31.
14. Махінчук М.Г. Переяславський скарб. – К: Молодь, 1989. – 200 с.
15. Махінчук М.Г. Обереги нашої пам'яті: Книга для читання з історії рідного краю / Передмова І.Ф. Драча. – Одеса: РВА «Аспект» – 1998. – 224 с.
16. Махінчук М.Г. Мереживо мінливого часу – К.: КИТ, 2012. – 592 с.
17. Піхало І.В. Наукова та громадсько-культурна діяльність Михайла Івановича Сікорського.: Магістерська робота. спец.: 07.00.01. «Історія України» / І.В. Піхало; ДПУ ім. Г.С. Сковороди. – П-Хм., 2010. – 96 с.
18. Манько О. Найдорожча у місті людина // Переяславська Рада. – 2009. – 16 жовтня. – №38.
19. Корінний М. Він має в серці те, що не вмирає: [М.І. Сікорському дир. Переяслав-Хмельниц. держ. іст. музею виповнилось 70 р.] // Київська правда. – 1993. – 14 жовт.
20. Сагач Г. Високе небо вічності Михайла Сікорського // Українська газета. – 2006. – №7(55). – С. 11.
21. Лизогуб Н. Невтомний шукач музейних скарбів. Михайлу Сікорському виповнюється 85 років // Вісник Переяславщини. – 2008. – 10 жовт. – п'ятн.
22. Махінчук М. Хай святиться його ім'я: [М.І. Сікорський – творець і дир. Переяслав-Хмельниц. Держ. іст.-культ. заповідника] // Уряд, кур'єр. – 1998. – 3 жовт. – С. 5.
23. Войцехівський Б. Все розпочалося з Переяслава // Літературна Україна. – 2009. – 25 черв. – С. 8.
24. Якименко І. НІЕЗ «Переяслав» повинен носити ім'я Михайла Сікорського. // Вісник Переяславщини. – 2011. – 7 жовт. – п'ятн. – С. 15.
25. Коцур В.П. Немліючі духовні джерела Михайла Сікорського // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Вип. 21. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – С. 418-419.
26. Удовенко А.И. Михаил Сикорский. Охраняя память вселенной // Стиль и дом. – 2005. – №4. – С. 136-139
27. Корниенко А. Мастер музеев: [О жизни и творчем пути М.И. Сикорского – директора Нац. ист. – арх. Заповедника «Переяслав». Упоминается о создании ним мемориального музея В. Заболотного в г. Переяслав-Хмельницкий] / А. Корниенко // Зеркало недели. – 2003. – 18 окт. – №40. – С. 15.
28. Музеї – моє життя. Мій заповіт – мої музеї. М. Сікорський / 85-річчя М. Сікорського. – К.: Міленіум, 2008. – 32 с.
29. Закружецька А.Ю. Інвентаризація пам'яток археології міста Переяслав-Хмельницького // Праці Науково-дослідного інституту пам'якоохоронних досліджень / Випуск 7. – К.: Фенікс, 2012. – С. 165-176.
30. Колибенко О., Колибенко О. Археологічні дослідження Переяслава в ХХ столітті (слідами М.О. Максимовича) // «Я син свого народу». Наукова спадщина Михайла Максимовича (до 200-річчя з дня народження вченого) / Відп. ред. М. Корпанюк, проф. – К., 2005. – С. 246-260.
31. PEREYASLAVICA: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» / Релігійне життя Переяславської землі (ІХ-ХХІ ст.). – 36. наукових статей. – Випуск 1 (3). – 2007. – 207 с.
32. Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М.І. Сікорського. – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» – 2013. – 504 с.
33. Краєзнавство. – Науковий журнал. – №4 (85). – 2013. – 297 с.

Людмила Науменко

Михаил Иванович Сикорский в современных исторических исследованиях

Рассматриваются труды, посвященные научно-исследовательской деятельности выдающегося создателя музейного дела, Героя Украины, генерального директора Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» Михаила Ивановича Сикорского.

Ключевые слова: М.И. Сикорский, музей, историко-культурное наследие.

Ludmila Naumenko

Mikhailo Ivanovich Sikorskiy in modern historical studies

Considered works dedicated research outstanding creator museology, Hero of Ukraine, General Director of the National Historical and Ethnographic Reserve «Perejaslav» Mikhail Ivanovich Sikorskiy.

Key words: M.I. Sikorskiy, museum, historical and cultural heritage.